

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשס"ט

פרשת חיי שרה

א. המלבי"ם - התורה והמצוה.

פרק כג' פסוק יג': (יג) וידבר אל עפרון, אך אם אתה לו שמעני, ר"ל

אחר שאתה מפרש התקנה שלא היתה רק על אחיות קבר לא על אחיות אחרות, וא"כ השדה שאתה נותן לי לזריעה תוכל לתת בין במכר בין במתנה, א"כ א"צ כלל שיהיה דרך מתנה רק בתתי כסף השדה קח ממני, וגם זה השיב בחכמות, כי אחר שהוא נותן לו השדה לזריעה לא לאחיות קבר, והוא ישנה אח"כ ויעשה ממנו אחיות קבר, א"כ אם יהיה בדרך מתנה תבטל המתנה כי אדעתא דהכי לא נתנה לו, משא"כ אם יהיה דרך מכר שאגב זוזי גמר ומקנה, וכן הדין אצלנו שמי שנתן מתנה לחבירו וידענו שהיה בלבו שאינו נותן לו רק על אופן זה אינו יכול לעשות דבר נגד רצון הנותן ואם לא-בטלה המתנה אעפ"י שא פירש, אבל במכירה אמרינן אגב זוזי גמר ומקני (ח"מ סי' ר"ז וסי' רמ"א) וע"א אחר שאני אשנה אח"כ רצונך יאעשה שם אחיות קבר, אין עצה רק אם יהיה דרך מכר, וע"א אך אם אתה, ר"ל אך באופן זה תתקיים בידך, ואקברה את נתי, ולא לאחיות קבר רק קבורה למת.

אלול

1. מה מטריד את פרנאנו כאן האצריכו לפרש כפי שפירש?
2. מה היתה "התקנה" ואיך ניתן לזקוף אותה?
3. מה רצה עפרון ומה רצה אברהם?
4. מהו הדין בצנן מתנה ו/או מכר כ"א?
5. מה היה הסוף כאן?

* * *

וישקל אברהם לעפרן את הכסף (כ"ג ט"ז)

בכל הפרשה כאן, כשנזכר שם עפרון כתיב מלא וא"ו (אחר הרי"ש), לבד כאן כתיב חסר, ובמ"ר עמדו על זה, וקראו על זה את הפסוק במשלי (כ"ח כ"ב) נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יביאנו, ודרשו, נבהל להון — זה עפרון שה' נבהל לדרוש הון רב עבור המערה, ולא ידע כי חסר יביאנו, שחסרתו התורה וא"ו משמו.

ולא נתבאר בכלל מה תכונת עונש זה לו, וגם למה נרמז חסרונו דוקא באות וא"ו.

וקרוב לומר עפ"י מה שכתבו המקובלים, דיסוד האמונה בה' הוא להאמין בששה פרטים, שהוא שליט בארבע רוחות העולם ולמעלה ולמטה בסה"כ ששה פרטים (וע' בסמוך), ומבואר בברכות (ל"ב א') כי השליטה בכסף רב מביאה לחסרון אמונה נאמנה בה', וכמו שאמר משה לה' בזכות ישראל ממעשה העגל, כסף וזהב שהרבתי להם בצאתם ממצרים סבבו את מעשה העגל, ויש לזה הרבה רמזים בתורה, ומכיון שעפרון הי' נבהל להון לא האמין ביסודי האמונה בששה פרטים הנזכרים, וזה מרומז בחסרון תוא"ו בשמו בפעם הזאת בקבלו הכסף, וזה באור דברי המדרש.

ב. תוספת ברכה.

פרק כג' פסוק טז':

חיי שרה

וכונת הלשון בהמדרש בלשון הפסוק: ולא ידע כי חסר יביאנו. הוא כמו לא ידע כי חסרוננו יתגלה. וזה כמו שאמרו בניזיר (כ"ג א') על לוט בענין מכשולו עם בנותיו. וקראו עליו את הפסוק במשלי (י"ח א') בכל תושיה יתגלע, שנתגלה קלונו בתורה, וכן כאן, בהיותו נבהל להון נחל קלון ברמז בשמו בתורה, שנחסר ו' וזה הוא עונשו, כמו בלוט.

ועל דרך רמז אפשר לכיין חסרון הוא"ו בשם עפרן מפני שהוא עולה בגימטריא כמספר "רע עין" שיחסוהו עליו, ארבע מאות, וזה רמז מדרישתו עבור המערה ארבע מאות שקל.

ודע, כי מה שכתבנו בשם המקובלים, כי יסודי האמונה בה' הוא להאמין בששה פרטים (שנחשבו למעלה) לא ראיתי מקור לזה. ואולי יסודה על מה שמבואר ובחז"ל במדת הלוחות שהי' ארכן ששה טפחים ורחבן ששה (ב"ב י"ד א'), או יותר נכון, שמדת טפחים אלה נוסדה לזכרון באמונת הששה פרטים הנזכרים, אשר יסודם בלוחות התורה.

וגם אפשר לומר, כי על יסודות אלו (במספר ששה) צריך שתהא מדת ספר תורה ששה טפחים, כמו הלוחות (שם), וגם מהדרין לכתוב ס"ת בווי העמודים, היינו שכל עמוד יתחיל בוא"ו, ג"כ רמז למספר ששה הנ"ל.

מלות

1. פרשנו "מתעסק" כאן בצנין צדדי לכאורה, מה מביאו לכך?
2. מה היה חטאו של עפרון ומה עונשו?
3. למה דוקא "ארבע מאות" כסף?
4. התוכל להסביר את "אמונת השישה"?

* * *

ג. תועלויות להרלב"ג.

פרק כד' פסוק ח': התועלת החמישי הוא במידות, והוא שכאשר לא יוכל האדם להשיג הטוב השלם, אין ראוי שיתרשל מההשתדלות בהשגת הטוב אשר למטה ממנו, אבל ראוי שישתדל לקנות מהטוב לפי מה שאפשר לו. ולזה"י התיר אברהם לאליעזר לקחת אשה ליצחק מבנות הכנעני — אם היה שלא ימצא לו אשה מארץ-אברהם שתאבה ללכת אחריו. וזהו מה"י שאמר לו, שאם לא תאבה האשה ללכת אחריו יהיה נקי משבועתו. אלא שאיך שיהיה"י הענין, לא התיר לו להשיב יצחק שם, לפי שרצון ה' יתעלה היה שיעמוד בארץ כנען, להיותה מוכנת יותר אל השלמות כמו שביארנו במה שקדם³⁹.

מלות

1. פרשנו לומר מכל הנאמר בתורה עם מצבר לפסטי הכתובים, מה בדיוק הוא רוצה ללמוד כאן?
2. אינו "מידה" היא זאת?
3. למה הוא מתנצל ל"הכל או לא כלום"?
4. על איזה עקרון ככל זאת היה הצמד צריך לעמוד ככל מקרה ולמה?

* * *

ד. בלי יקר.

פרק כד' פסוקים י', יב':

[ויב] הקרה נא לפני היום. יש אומרים, שאמר שיזמין לו ה' נערה חשוכה שאין דרכה לצאת כלל, ולפי שעה במקרה תצא עכשו לפני דוקא, כדי שלא תהיה מן היצאניות. לכך נאמר: "בתולה ואיש לא ידעה" (להלן פסוק טו), שלא היה שום אדם מכירה, כי לא יצאת מעולם כי אם בפעם זה. ועל כן הצריך לשאל את פיה "בת מי את", ולמה לא שאל לשאר נערות שהיו שמה, כי בלי ספק לא הלכה לבדה. אלא לפי ש"איש לא ידעה", רצה לומר לא הכירה.

[וי] וכל טוב אדניו בידו. מדלא פירש במקרא מה היה בידו, על כן קרוב לשמוע שקאי על מה שמצינו שלקח בידו, והינו נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים עשרה זהב משקלם. וקראם "כל טוב אדניו", לפי שאברהם עשה מהם סימן על השקלים ועל עשרת הדברות שבשני הלחות, ואין טוב אלא תורה, על כן קראם "כל טוב אדניו", כי זהו הטובה האמתית. לכך לא נאמר "כל רכוש אדניו". ויתבאר כל הרמזים בהם בעזרת ה' בסמוך.

חיי שרה

1. מה קשה לו כסוק יוד?
2. מהי תשובתו לקושי זה?
3. מה מכריחו לפרש כך?
4. מה הביעה של פרשנו בראו לפרש את פסוק יב?
5. פרשנו סוטה מן הכירוש המקובל על: "ואיש לא ידעה" התוכל לפרש מה הביאו לכך?

* * *

ה. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כד' פסוק יד': (יד) וְהָיָה הַנְּעִרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ. הַתְּפִלָּל שִׁיחָהּ כָּךְ, לֹא שֶׁסָּמַךְ עַל נַחֲשׁ²⁶, וְכֵן הָיָה בִּיהוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל²⁷. וְמָה שֶׁאָמְרוּ זְכוּרֵנוֹם לְבָרְכָהּ: כָּל נַחֲשׁ שֶׁאֵינוֹ כְּאַלְיָעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וִיהוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל אֵינוֹ נַחֲשׁ²⁸ (חולין צה, ב), הַפְּנוּנָה הִיא שֶׁאֵמַר הַמְּנַחֵשׁ כְּדִבְרֵיהֶם²⁹, אֲבָל יֹאמַר זֶה שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ תְּפִלָּה³⁰ אֲלֵא בְּדֶרֶךְ נַחֲשׁ³¹, שֶׁאִם יִקְרָה כָּךְ יַעֲשֶׂה כָּךְ וְכָךְ. וְגַם גְּמָלִיךְ אֲשֶׁקָה. כִּי רָאוּי לְשׁוֹאֵל שִׁישְׁאֵל פְּחוֹת מִצָּרָתוֹ שֶׁלֹּא לְהִטְרִיחַ³², וְרָאוּי לְנָדִיב שִׁיוֹסִיף וְיַעֲשֶׂה לְשׁוֹאֵל דִּי מַחֲסוּרוֹ אוֹ יוֹתֵר³³. אֵתְהָ הַכֹּחַת. יִסְרָת וְהוֹרִית אוֹתָהּ מוֹסֵר הַשֶּׁפֶל³⁴ בְּאֶפֶן שֶׁתִּהְיֶה רָאוּיָה "לְעִבְדָּךְ לִיצְחָק".

26. לְקוֹבֵעַ שֶׁאִם יִקְרָה כָּךְ וְכֵן זֶה מוֹכִיחַ בְּצוּרָה מוֹחֲלִטֶת שֶׁהַנְּעִרָה נוֹעֵדָה לְהִיּוֹת אֲשֶׁתוֹ שֶׁל יִצְחָק (הַשּׁוֹה רַש"י ד"ה וְכָה אֲדַע: לְשׁוֹן תַּחֲנִינָה, הוֹדַע לִי בָהּ). תְּפִלָּה הִיא זֹאת, וּבִמְיֻלָּא יוֹרֵד קוֹשִׁית "לֹא תִנְחָשׁוּ" מֵעֵבֶדוֹ הַנֶּאֱמָר הַמּוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, וְהַדּוּלָה וּמִשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוֹ. 27. שְׁמוּאֵל־א יד, ח"י... "וּגְלִינוּ עֲלֵיהֶם, אִם כֹּה יֹאמְרוּ אֵלֵינוּ דּוֹמֵי עַד הַגִּיעֵנוּ אֵלֵיכֶם וְעַמְדָנוּ תַּחֲנִינוּ וְלֹא נַעֲלֶה אֵלֵיהֶם. וְאִם כֹּה יֹאמְרוּ עָלֵינוּ וְעֲלֵינוּ כִּי נִתְּנָם ה' בְּיָדֵנוּ, זֶה לָךְ הָאוֹת". וּמִפְרֵשׁ הַרְד"ק: ...זֶה אֵינוֹ נַחֲשׁ הָאֲסוּר, אִם הִיא אֲסוּר לֹא הִיא הַקְּבָה עֲזוּרוֹ (וְעֵיין בַּהֲעֵרָה 31). וְעֵיין תּוֹסֵפוֹת חוֹלִין צה, ב, ד"ה כְּאַלְיָעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם וְד"ה וְכִיּוֹנָתָן בֶּן שְׁאוּל. 28. הִרִי שֶׁמִּפְשֻׁטוֹת לְשׁוֹן חו"ל מִשְׁמַע שְׁאוּלִיעֶזֶר וְיוֹנָתָן עֲסָקוֹ בְּנַחֲשׁ. 29. כְּלוֹמַר, אִם יִקְרָה כָּךְ אַעֲשֶׂה כָךְ. 30. שֶׁהוּא בִקְשָׁת סִימָן מֵאֵת ה' (רד"ק: הֵם סִימָן וְאוֹת עַל

עאלות

1. מהי הביעה הכללית שמצטיקה כאן את הפרשנים השונים?
2. התוכל להסביר את ההבדל בין נחש לבין סימן?
3. מה בדיוק צפה כל אחד מן הנפשות המוזכרות כאן?
4. פרשנו קובע כי הסימנים: "כל עסקי הצולט כק" אל מה הוא מתכוון?
5. למה רבקה כללה גם את האמנים באמירתה?
6. איך הוא מסביר את המלה: "הוכחת" ומה זה שונה מן הראייה?